

Autor: Łukasz Migniewicz

Temat lekcji:

Być aktorem w złym świecie. Kurt Gerron i Adolf Hitler — genialny aktor a geniusz zła.

1. INFORMACJE WSTĘPNE

Dojście Adolfa Hitlera do władzy w styczniu 1933 roku zapoczątkowało nową epokę we wszystkich dziedzinach europejskiego życia. Zwycięstwo wyborcze i objęcie funkcji kanclerza przez szefa NSDAP oznaczała stopniową realizację założeń zawartych w *Mein Kampf*. Wiele myśli Hitlera kierowało się ku sztuce. Nie powinno to dziwić, przed I wojną światową próbował on swoich sił w akwarelach. Jednak nie o pochwałę sztuki rozpisywał się przyszły kanclerz. Karty przepelnionego nienawiścią dzieła zajmowały strofy gniewu skierowanego wobec tych artystów, dla których według Hitlera nie było miejsca w III Rzeszy. To samo dotyczyło wielu kierunków w sztuce. W 1937 roku w Monachium, kolebce partii nazistowskiej, została uroczystie otworzona wystawa pod znamienym tytułem *Sztuka wynaturzona*, na której zaprezentowano dzieła potępianych przez reżim artystów i kierunków w sztuce, dadaizmu, kubizmu, ekspresjonizmu, fowizmu, impresjonizmu i surrealizmu. Głównym celem nazistowskiej propagandy było obrzydzenie dzieł niewpasowujących się w idee narodowego socjalizmu oraz innych niż kultywowana przez Hitlera i jego świtę wizja sztuki. Wśród potępianych znaleźli się także artyści dziesiątej muzy, czyli filmu. Z dnia na dzień wielu z nich musiało emigrować, traciło pracę, trafiało do obozów. Propaganda szczególnie zwalczała artystów żydowskich, którzy od 1935 roku zgodnie z ustawami norymberskimi stracili możliwość wykonywania zawodu aktora. Z drugiej strony minister propagandy Goebbels wykorzystywał sztukę filmową do

celów propagandowych. Umiejętności aktorskie pomogły przecież Hitlerowi w zdobyciu masowego poparcia. W obliczu totalitarnego reżimu funkcjonowały dwa światy, wolnej kultury niszczonej przez nazizm oraz propagandowych twórców Goebbelsa, w których Hitler zajmował czołowe miejsce.

Prezentowany scenariusz pozwala zapoznać się z obliczami propagandy w III Rzeszy ze szczególnym uwzględnieniem idei niszczenia kultury, nieakceptowanej przez reżim nazistowski. W trakcie realizacji scenariusza uczniowie poznają dwie postaci, będące na przeciwległych biegunach historii. Kurta Gerrona, Żyda, aktora, który za fałszywą obietnicę życia zgodził się na rolę w produkcji propagandowej, oraz Adolfa Hitlera, kanclerza III Rzeszy, który podobnie jak aktor stał się dla wielu idolem i potrafił doskonale grać przyjętą przez siebie rolę.

Scenariusz jest przeznaczony do realizacji w szkole podstawowej. Możliwe jest wykorzystanie go na zajęciach interdyscyplinarnych łączących zagadnienia z zakresu języka polskiego, historii i wiedzy o społeczeństwie.

Zadania zostały przygotowane w oparciu o ekspozycję *We władzy oszustwa. Oblicza propagandy nazistów* oraz o wystawę *Nieukończony życia* znajdujące się w Synagodze pod Białym Bocianem we Wrocławiu. Wstęp i omówienie rezultatów przeprowadzamy w sali warsztatowej na terenie ekspozycji.

Uwaga: poszczególne elementy scenariusza można modyfikować celem dostosowania ich do odbiorców.

2. POZIOM EDUKACYJNY: II etap edukacyjny, klasa 8 szkoły podstawowej

3. CZAS TRWANIA LEKCJI: 2 x 45 minut

4. ODNIESIENIE DO PODSTAWY PROGRAMOWEJ:

Etap kształcenia II; szkoła podstawowa klasa 8

CELE KSZTAŁCENIA: I.1, II.1, 3, 4, 5, III.2, 3, 4

TREŚCI NAUCZANIA: XXVII.3, XXXI.3, XXXIII.2

5. CELE OPERACYJNE LEKCJI

Uczeń:

- wykorzystuje zdjęcia (propagandowe) jako źródło informacji;
- potrafi stworzyć definicję propagandy i wyjaśnić jej zastosowanie w praktyce w III Rzeszy oraz wpływ na jej odbiorców;

- charakteryzuje pozycję artystów w III Rzeszy;
- wskazuje skutki działań propagandowych na życie codzienne;
- potrafi dokonać charakterystyki „sztuki wynaturzonej” i sztuki akceptowalnej przez władzę;
- dostrzega rolę filmu jako doskonałego narzędzia propagandy;
- rozumie, czym jest wizerunek publiczny, i potrafi wskazać konkretne przykłady jego budowania;
- wykorzystuje materiały źródłowe do tworzenia narracji historycznej;
- wykorzystuje nabytą wiedzę do tworzenia nowej informacji;
- analizuje teksty źródłowe i zdjęcia, wskazując związki przyczynowo-skutkowe.

6. METODY I FORMY PRACY:

- dyskusja,
- praca w grupach,
- burza mózgów,
- analiza materiałów źródłowych, tekstów oraz ilustracji,
- śnieżna kula,
- mapa myśli.

MATERIAŁY POMOCNICZE:

- załączniki nr 1–4,
- flipchart/tablica, kartki A4, flamastry.

7. STRUKTURA LEKCJI

CZĘŚĆ I: Czynności organizacyjne (5 minut)

Nauczyciel wyjaśnia uczniom, że celem zajęć jest próba zestawienia dwóch postaci, będących na zupełnie dwóch biegunach historii, Żyda – Kurta Gerrona i przywódcy III Rzeszy – Adolfa Hitlera, w odniesieniu do filmu, propagandy i wizerunku scenicznego. Analiza ich historii zostanie przeprowadzona w kontekście propagandy III Rzeszy, której mechanizmy oraz wpływ na społeczeństwo był ogromny w reżimach totalitarnych.

CZĘŚĆ II (25 minut)

Nauczyciel przedstawia postać Kurta Gerrona, aktora i reżysera, zapraszanego do Hollywood, do którego jednak nie trafił, celowo pomijając losy bohatera w trakcie II wojny światowej. Odnalezieniem informacji dotyczących tej części jego biografii uczniowie zajmą się samodzielnie.

Po wstępie nauczyciel dzieli uczniów na dwa zespoły. Pierwszy otrzymuje teksty dotyczące omawianej postaci (załącznik nr 1 i 2), drugi ma za zadanie odnalezienie na wystawie *Nieukończony życia* biogramu Gerrona.

W trakcie pracy nad tekstami oraz biogramem uczniowie odpowiadają w kilku słowach na postawione przed nimi pytania: (pytania można wyświetlić na ekranie lub zapisać wcześniej na arkuszu papieru).

→ załącznik nr 3

1. Jakim aktorem był Kurt Gerron?
2. Spróbuj wskazać cechy jego charakteru.
3. Czy decyzję o odrzuceniu zaproszenia do Hollywood z perspektywy czasu można uznać za słuszną?
4. Dlaczego Kurt Gerron zgodził się na nakręcenie propagandowego filmu dla nazistowskiego reżimu? Co zrobiłbyś na jego miejscu? Rozważ wszystkie za i przeciw.
5. Oblicza propagandy — po co nazistom były potrzebne filmy ukazujące życie w obozach koncentracyjnych jako sielankę?

Po zapoznaniu się z przekazanymi tekstami i biogramem, nauczyciel zaprasza uczniów do tablicy/flipchartu, gdzie razem stworzą mapę myśli poświęconą Gerronowi. Uczniowie, którzy odpowiedzieli na zadane wcześniej pytania zgodnie z metodą śnieżnej kuli, dobierają się w dwójki i porównują swoje odpowiedzi, próbując wypracować wspólne stanowisko. Kolejnym etapem jest dobieranie się dwójek w czwórki, czwórek w ósemki itd., aż do powstania spójnej mapy myśli wypracowanej przez całą klasę.

CZĘŚĆ III (50 minut)

→ **Metoda Philips 66**

Nauczyciel dzieli klasę na 6 grup i informuje, że zadanie zespołów będzie oparte o technikę Philips 66, czyli szybką i intensywną pracę nad zadaniem problemem. Każdy zespół będzie miał do dyspozycji 15 minut na wyszukanie informacji, a po tym czasie 6 minut na opracowanie

problemu i wypracowanie stanowiska. Po 6 minutach zespoły spotykają się, aby omówić rezultaty swoich rozważań, wymieniają się pomysłami, które zapisywane są na tablicy/flipcharcie. Następnie, znając stanowisko innych zespołów, udają się znów na 6-minutową sesję, podczas której weryfikują swoje pomysły lub pozostają przy nich. Proponuję wykonanie maksymalnie trzech takich sesji. Po ostatniej uczniowie wspólnie, poprzez dyskusję w oparciu o zasady demokracji bezpośredniej, pozostawiają po dwa pomysły do każdego z pytań, które ich zdaniem najlepiej ilustrują polecenie. Po zapoznaniu uczniów z zasadami metody nauczyciel rozdaje uczniom teksty źródłowe (załącznik nr 4), polecenia i wskazówki:

1. Wykorzystaj treści zgromadzone na wystawie *We władzy oszustwa. Oblicza propagandy nazistów* do stworzenia definicji propagandy, która obejmie metody, wykorzystane elementy oraz jej odbiorców.
2. W jaki sposób wykorzystano propagandę do zwalczania wolności kultury?
3. Czy umiejętności aktorskie Hitlera zdecydowały o jego sukcesie?

PODSUMOWANIE (10 minut)

Po zakończonej pracy uczniowie prezentują jej rezultaty w formie mapy myśli, której głównym hasłem jest „nazistowska propaganda”. Na zakończenie nauczyciel prezentuje powstałe mapy myśli – poświęcone Kurtowi Gerronowi oraz propagandzie nazistowskiej.

PROPONOWANE ZADANIE DOMOWE

Czy w kontekście propagandy i tragicznych dziejów Kurta Gerrona słowa Adolfa Hitlera odnośnie roli sztuki i propagandy „Szerokie masy ludu łatwiej ulegają wielkiemu kłamstwu niż małemu” można uznać za prawdziwe?

MATERIAŁY POMOCNICZE

→ załącznik nr 1

Przecież żaden film nie odtwarza rzeczywistości (...).

Tak mógł myśleć Kurt Gerron, aktor i reżyser filmowy w przedwojennych Niemczech i potem, w III Rzeszy, Żyd zaprzęgnięty do pracy przez Goebbelsowski aparat propagandy.

Na ile można sobie pozwolić, próbując ocalić życie? Na ile warto sobie pozwolić? Na wszystko? Może tak. Może na wszystko.

Leni Riefenstahl, która nie robiła swoich filmów, aby uratować życie, ale po prostu, bo chciała (plus sława i pieniądze), cieszy się do dzisiaj zainteresowaniem, renomą i szacunkiem. (...)

Kurt Gerron, choć jego przesłanki są trudniejsze do zakwestionowania, jest w kłopotliwym cieniu. Leni pokazywała morderców w glorii i chwale. Kurt pokazywał ofiary tak, jakby nie były żadnymi ofiarami. Filmy Leni nieustannie oglądane są na całym świecie. Z filmu Kurta Gerrona pozostały strzępy. Leni po wojnie zaliczyła jeszcze niejeden bankiet. Kurt po skończeniu filmu o tym, jak dobrze jest w żydowskim getcie, od razu trafił do komory gazowej w Auschwitz. (...)¹

→ załącznik nr 2

Theresienstadt w czeskim Terezynie przykładem modelowego żydowskiego getta – taka wiadomość miała pójść w świat w 1944 roku. Kurt Gerron, niemiecki aktor i reżyser żydowskiego pochodzenia (grał u boku samej Marleny Dietrich w „Błękitnym aniele” z 1930 roku) przyjął od nazistów (mając do wyboru natychmiastowy wyrok śmierci) na zlecenie Goebbelsa propozycję nakręcenia filmu, który pokazywał miejsce kaźni jako obóz uzdrowiskowy.

Skoro do Terezyna przywieziono inteligentkie elity, postanowiono zrobić z nich użytek. W końcu na iluzji centrum kulturalnego w duchu obozowego tanga miała skorzystać nie tylko Rzesza. Dla Żydów były to dodatkowe dni życia, z jedzeniem i czystymi ubraniami. Wzorcowego dzieła propagandy nigdy nie ukończono, a Gerron został zamordowany tuż po zakończeniu zdjęć. Pozostały tylko fragmenty jego filmu. Cywilizowany świat wołałby o nich zapomnieć. (...)²

→ załącznik nr 3

KARTA PYTAŃ

1. Jakim aktorem był Kurt Gerron?
2. Spróbuj wskazać cechy jego charakteru.
3. Czy decyzję o odrzuceniu zaproszenia do Hollywood z perspektywy czasu można uznać za słuszną?

¹ Źródło: A. Pałyga, W. Rubin, J. Janiczak, [w:] <https://www.teatrslaski.art.pl/strefawidza/blog/4> (dostęp 30.04.2020).

² Źródło: Dawid Dudko, *Kurt Gerron. Führer daje miasto Żydom w Teatrze Śląskim w Katowicach: jak okłamać społeczeństwo* [RECENZJA] [w:] <https://kultura.onet.pl/teatr/kurt-gerron-fuhrer-daje-miasto-zydom-w-teatrze-slaskim-w-katowicach-recenzja/h8khds0> (dostęp 30.04.2020).

4. Dlaczego Kurt Gerron zgodził się na nakręcenie propagandowego filmu dla nazistowskiego reżimu? Co zrobiłbyś na jego miejscu? Rozważ wszystkie za i przeciw.
5. Oblicza propagandy — po co nazistom były potrzebne filmy ukazujące życie w obozach koncentracyjnych jako sielankę?

→ załącznik nr 4

Führer ciągle przemieniał swoje życie w sztukę teatralną. Jego kariera była w pewnym sensie pracą nad własnym mitem – ocenia w rozmowie z „Focusem Historia” niemiecki historyk Volker Ullrich, autor najnowszej biografii *Adolf Hitler*. (...) Hitler sam siebie uważał za artystę. Tak też nazywali go inni prominentni działacze NSDAP, m.in. Joseph Goebbels oraz Gregor Strasser. Hitler dobrze naśladował różne niemieckie gwary, a jak wspomina Albert Speer, we wrześniu 1937 roku, zabawnie parodiował pozy Benito Mussoliniego. Ullrich podkreśla: „Hitler był rzeczywiście utalentowanym aktorem, który zgodnie z potrzebą potrafił wcielać się w zróżnicowane role”. Za wszelką cenę chciał kontrolować to, jak jest odbierany. Zarówno podczas kameralnych spotkań, jak i wtedy, gdy przemawiał do tysięcy zwolenników. W tym celu np. każdego dnia wzmacniał siłę rąk, rozciągając gumowy ekspander. Dzięki temu podczas parady potrafił zastygnąć na bardzo długi czas w geście pozdrowienia hitlerowskiego. (...) Swoje przemówienia ćwiczył początkowo przed lustrem, uczył się budować napięcie, aby zyskać poklask tłumu. Nie dopuszczał, aby ktokolwiek postronny oglądał jego ćwiczenia aktorskie. Przemówienia tworzył sam, dyktując je jednej z licznych asystentek. Nie potrzebował niczyjego intelektualnego wsparcia, intelektualistów szczerze nienawidził. I niszczył każdego, kto próbował wykazać błędne założenia jego doktryny politycznej³.

---

³ Źródło: Anna Przybyll, *Nie był ani intelektualistą, ani szaleńcem. Kim naprawdę był Adolf Hitler?* [w:] <https://www.focus.pl/artykul/kim-naprawde-byl-adolf-hitler?page=1>, (dostęp 30.04.2020).